

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

Változások a környezetben

2000 után az egész közép-európai régióban drámai mértékben csökkennek a külföldi (főleg amerikai) pénzügyi források. A donorok körében egy ideje erősen él az a meggyőződés, hogy a régió országainak már képesnek kell lenniük megfelelő feltételeket teremteni és elegendő belföldi támogatást biztosítani a civil szektor fejlődéséhez. Ezt a nézetet támasztotta alá az országok belépése az Európai Unióba, és ebben az irányban hatnak az onnan származó új finanszírozási lehetőségek is. Az NGO-knak ennél fogva alkalmazkodniuk kell ezekhez a környezeti változásokhoz és tudomásul kell venniük az új finanszírozási stratégiákat. Ez a probléma Szlovákiát is érinti, és annál fájdalmasabb, minél nagyvonalúbb volt azelőtt a külső támogatás. Emellett az országban az utóbbi időben több nagyszabású, szisztematikus reform megvalósítása van folyamatban, amelyek szintén új feltételeket és új kihívásokat hoztak létre az NGO-k és azok finanszírozása számára.

A legalapvetőbb átalakulás, amely nagy hatással volt az NGO-k finanszírozására, valószínűleg a 2004 óta bevezetett adóreform volt. Ez a reform nem csupán az egész adórendszer egyszerűsítését és egyetlen átalányadókulcs¹ bevezetését jelentette, hanem teljes mértékben megszüntette a korábban létezett adókedvezményeket is, amelyek ösztönzően hatottak a jótékony, emberbaráti célú adakozásra.² Ezzel szemben az adóreform megőrizte a 2001-ben bevezetett egyszázalékos adóallokációs mechanizmust, ami később két százalékra emelkedett, és ezt a lehetőséget kiterjesztette a jogi személyekre (társaságokra és vállalatokra) is. Ez az intézmény egyedülállóvá tette Szlovákiát egész Európában. Erre a későbbiekben még bővebben visszatérek e tanulmány keretében. Az NGO-k gazdasági tevékenységből származó jövedelmét illetően az adóreform megőrizte továbbá a civil szervezetek számára 300 ezer SKK (szlovák korona)³ összeghatárig már korábban biztosított adómentességet is.

Azt a környezetet, amelyben a civil szektor kifejti tevékenységeit, befolyásolják továbbá a munkaügyi és társadalmi kérdések, valamint a közigazgatás, az egészségügy és más területek reformjai. Ezek mindegyike arra irányul, hogy gyengítse az állam szerepét, csökkentse a központi kormány részvételét és ugyanakkor több lehetőséget nyújtson a személyes kezdeményezés, a felelősségvállalás és az egyéni motiváció számára, miközben több teret ad a piacnak és abban potenciálisan a civil szektor részvételének is. Maguknak az NGO-knak a szerepe azonban ezekben az átalakulási folyamatokban marginális maradt, bevonásuk csak csekély mértékben vagy egyáltalán nem történt meg.

A civil szektor

A civil szektor ezeket a környezeti feltételeket illetően mind szervezeti, mind pénzügyi természetű kihívásokkal néz szembe. A filantróp hagyományok még nem fejlődtek ki eléggé, és az adóreform sem jelentett segítséget ebben az irányban. A „ha-

ORSZÁGTANULMÁNYOK ■■

gyománys pénzalapok” hiánya és az új források keresése nyomást gyakorol számos szervezetre, hogy vagy növeljék pénzalapteremtő és jövedelemtermelő erőfeszítéseiket, vagy nézzenek szembe az egyre inkább önkéntes formákra épülő működés irányában történő váltással és átszerveződéssel. Az egyéni és vállalati szponzorok részéről megszerezhető pénzalapok főleg azok számára nyújtanak lehetőségeket, akik olyan népszerű témákkal foglalkoznak, mint pl. a gyermekek és az ifjúság, illetve a hátrányos helyzetűek segítése, az egészségügy és az oktatás támogatása, továbbá a sportok (különösen a vállalati szponzorok esetében). Ezek a vonzó témák megszólítják a közvéleményt, és az NGO-k sikeresen szerezhetnek finanszírozási forrásokat ezekre a célokra. Ezzel ellentétben vannak olyan területek is, ahol még mindig hiányzik a potenciális szponzorok megfelelő segítőkészsége – ilyenek pl. az emberi jogok védelme, a különféle figyelőszolgálatok, a környezetvédelem, a különféle agytrösztök, valamint a cigányok helyzetével összefüggő, úgynevezett „roma kérdések”. Ez utóbbi esetekben az állami pénzforrásoktól és/vagy alapítványoktól való függőség még mindig igen magas.

A belföldi alapítványok Szlovákiában – a 2001-ben tett erőfeszítések dacára – még mindig gyengék: ezeknek a fejlesztése itt sohasem részesült olyan mértékű állami támogatásban, mint a Cseh Köztársaságban vagy Magyarországon.⁴ Az országos szintű (hagyományos) alapítványok többnyire külföldi pénzalapok újraelosztói voltak, képességük az egyéni adományok összegyűjtésére meglehetősen korlátozott maradt. Az állami finanszírozáshoz való hozzájárulás szempontjából jobb helyzetben vannak azok a közösségi alapítványok, amelyek közelebb állnak a lakóhelyi közösségekhez. A szponzorok itt úgy érzik, hogy őket közelebről érintő problémák megoldását segítik, és első kézből származó tapasztalataik vannak az alapítványok tevékenységéről, amelyeknek a hírneve és a közvéleményben róluk kialakult kép kedvezőbb lehet. 2003-ban létrejött a Szlovák Községi Alapítványok Egyesülete, amely ma már tíz közösségi alapítványt tömörít az egész országban.⁵

A Donor Fórum – a nagyobb támogatást nyújtó alapítványok⁶ szervezete – már hosszabb ideje gyengének mutatkozik, és csak mostanában élesztette fel újból tevékenységeit, új programok kifejlesztését kezdve meg az NGO-k professzionálisabb működésének, valamint a jótékonsági célra történő vállalati és egyéni adakozás elősegítésére, s eközben kapcsolatokat építve ki más szektorokkal és szereplőkkel is. A donorok számára azonban az egyik lehetséges kihívást az újonnan létrehozott vállalati alapítványoknak a saját körükbe történő bevonása jelenheti: ezt az új jelenséget főleg a vállalati jövedelem adóztatása terén megnyílt allokációs választási lehetőségek hozták létre és támogatják. Különösen a nagyvállalatok kezdték meg létrehozni saját vállalati alapítványaikat, egyidejűleg korlátozva a már meglévő alapítványoknak nyújtott támogatásaikat. Ezzel a kérdéssel bővebben foglalkozom a „Civil társadalom és gazdaság” című fejezetben.

Egyes alapítványok újabban megpróbálnak lobbizni egy olyan belföldi jövedelemtermelő rendszer kialakításáért, amely új forrásokat teremthet a civil szektor számára.⁷ Megpróbáltak lobbizni továbbá egy új, speciális jótékonsági lottómechaniz-

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

mus létrehozásáért is, amikor 2005-ben új szerencsejátéktörvényt vezettek be. Ez az elgondolás a hollandiai országos postai irányítószám-lottó mintájára született meg.⁸ A jótékonyági lottó intézményének mint az NGO-k támogatására szolgáló speciális játékfajtának a megteremtésére irányuló kezdeményezés az új törvény keretei között végül is megbukott. Ma azonban a szerencsejátékokra vonatkozó új jogi keretek között ismét erőfeszítések történnek a gondolat felélesztésére.

Az NGO-k finanszírozására alternatív lehetőséget nyújtanak az önfinanszírozási stratégiák. Az önfinanszírozás módszerei és eszközei közé tartoznak a tagsági díjak, a szolgáltatási díjak, a termékek eladása, a „kemény” és „puha” bevitt vagyoni értékek felhasználása és a beruházási osztalékok (Davis–Etchart, 1999). Az NGO-k által indított sikeres társadalmi vállalkozásokra máris több példa van Szlovákiában.⁹ A belső jövedelemtermelő kapacitások segítése és fejlesztése terén a szektorban nagy munkát végzett a mozaikszóval jelölt Nonprofit Vállalkozási és Önfenntartási Csoport (*Non-profit Enterprise and Self-sustainability Team, NESST*).¹⁰ A Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe nevű szervezet Szlovákiában támogatott egy „Közös beruházás” című programot. Ennek célja az elérhető pénzügyi források felkutatása és megszerzése, valamint egy nyílt beruházási alap létrehozása CharitySet néven, kizárólag az NGO-k számára.¹¹

Magában a civil szektorban újabban erőfeszítések történtek a jogi keretek át-szervezése érdekében: 2003-ban egy új „Nonprofit Törvény” bevezetését javasolták. A javaslat az NGO-k meglévő jogi formáinak csökkentésére és új formák bevezetésére irányult, s emellett egy új ernyőszervezet létrehozását célozta az állami szabályozó hatóságok részéről. A törvényjavaslat célja volt továbbá a közadakozásból való adománygyűjtés, a szponzorálás és az önkéntes vállalások intézményeinek jogi kodifikálása, ami még mindig hiányzik vagy csak gyengén van jelen a jogi környezetben. A javaslat értelmében a szlovákiai NGO-k finanszírozásának pilléreit a jövőben a következők alkotják: 1) pénzalapok, adományok és szubvenciók, 2) kétszázalékos jövedelemadó-allokáció, 3) szponzorálás, 4) gazdasági vállalkozás – önfinanszírozás, 5) közadakozás, 6) önkéntes hozzájárulások. A javaslatot a civil szektor igen ellentmondásos módon fogadta: hosszú és a résztvevői számára igen megerőltető vita bontakozott ki.¹² Miután a kezdeményezőknek nem sikerült egy-egy támogatást szerezniük a szektoron belül, a javaslat még az érintett állami intézmények részéről sem talált támogatásra. Az egész folyamat megállt, de újabban bizonyos jelek¹³ arra utalnak, hogy végül kialakult a kölcsönös egyetértés, és az ügy folytatódhat.

A civil szektor és a kormányzat

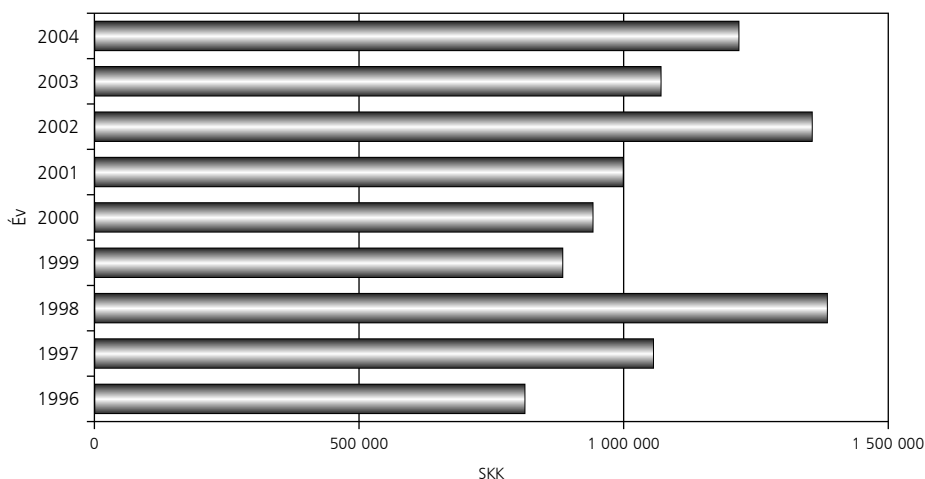
A civil szektor és a kormányzat közötti együttműködés kereteit Szlovákiában a kormány által megteremtett általános (jogi, pénzügyi és egyéb) feltételek szabják meg, az NGO-knak alkalmazkodniuk kell ezekhez.¹⁴ Ezen a területen fontos átalakulást

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

eszközei közé ma a 2 százalékos jövedelemadó-allokációs mechanizmus, továbbá többféle adónem és illeték esetében az adó-, illetve illetékmentesség, valamint különféle kedvezmények tartoznak. Korábban (2004-ig) a közhasznú célokra nyújtott egyéni és vállalati adományok teljes adómentességet élveztek. Ezeket a formákat a továbbiakban egy kissé részletesebben fogom jellemezni.

A kormányzat közvetlen szubvenciók politikájának célja az egyes minisztériumok által egymástól függetlenül meghatározott prioritások támogatása. Az állami költségvetésből ilyen módon évente szétosztott pénzalapok összege kb. egymilliárd SKK-ra rúg.¹⁹ Mint több elemző tanulmány (pl. Belejová, 2000) is mutatja, az ezen a mechanizmuson keresztül szétosztott pénzalapok többségét (65 százalék) olyan „hagyományos” szervezeteknek juttatják,²⁰ amelyek már sok éve ezeknek az alapoknak a kedvezményezettjei. A pénzalapok fennmaradó részét nyílt pénzügyi támogatási sémák keretében osztják el.

Az állami költségvetés 64201 sz. tétele

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
813 682	1 063 315	1 388 007	882 109	937 731	996 320	1 352 683	1 073 328	1 221 104

Forrás: Éves költségvetési jelentések. A Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma, 1996–2004.

Noha az egyes években a civil szektor közvetlen támogatására fordított pénzalapok kumulált névleges összegei között – az 1998-as és 2002-es választási években²¹ és 2004-ben²² bekövetkezett nagyobb növekedéstől eltekintve is – jelentős különbségeket látunk, az infláció figyelembevételével számított tényleges közvetlen támogatás mértékében évről évre nem tapasztalható jelentős növekedés. Az állami alapokból származó támogatási összegek elosztásának folyamatát még mindig problémák jellemzik, az eljárások nyíltsága és átláthatósága csak lassan javul. A szubvenciókat szétosztásában a minisztériumok mellett a még megmaradt állami

ORSZÁGTANULMÁNYOK ■■

alapok²³ is részt vesznek. A lottóból származó jövedelem elosztása a közhasznú tevékenységek közvetlen támogatásának egy másik forrását alkotja: ez szintén hasonló összeget, évente kb. egymilliárd SKK-t tesz ki.²⁴

Az NGO-k közvetlen állami támogatásának egyik formáját a közfeladat-ellátási szerződések jelentik. A nonprofit szervezeteket – vagy közvetlenül, vagy pedig az állami közbeszerzési folyamatokon keresztül – egyre jobban bevonják a szociális szolgáltatásokba és különféle projektekbe. A civil szektor és a kormányzat közötti együttműködésnek ezt a területét is befolyásolják azonban a korábban említett fiskális reformok és az újabban bevezetett változások a közigazgatásban. Az ilyen formában megvalósuló támogatás mértékére vonatkozóan nehéz adatokhoz hozzájutni.

Az európai pénzalapok közös finanszírozása szintén a közvetlen állami támogatás körébe tartozik. Az állami pénzalapokat az állami költségvetésből biztosítják, abból a célból, hogy megkönnyítsék a pályázók elé állított követelmények teljesítését és a forrásokat hozzáférhetőbbé tegyék. Az állami és nonprofit szervezetek rendelkezésére álló közös finanszírozású források igénybevétele esetén a saját erőből való hozzájárulás megkívánt mértékét az európai alapoknál 5 százalékra, más pénzügyi mechanizmusok keretében pedig akár nulla szintre csökkentették. Az alapok elérhetőek az NGO-k számára: az ezekből származó támogatás megszerzésére irányuló pályázati eljárások feltételei és részletei az egyes speciális programoktól függenek, a javaslatok és pályázatok benyújtásának feltételeit az egyes minisztériumok határozzák meg. Általában azt mondhatjuk, hogy a 2004–2006 tervezési periódusban az NGO-k részvétele mind az előzetes, mind az utólagos finanszírozású programokban alacsony szintű volt – a bürokratikus adminisztráció és a nagy kapacitást igénylő feltételek, valamint az NGO-barát részvételi megközelítés hiánya a kormány részéről (különösen a programtervezés folyamatában) sok nonprofit szervezetet megakadályozott a részvételben. Továbbá azok közül az NGO-k közül, amelyek bekapcsolódtak az *Equal* alap által finanszírozott szociális programokba, számos szervezet az egzisztenciális fenyegetettség szélén találta magát.²⁵ Kérdéses, hogy a 2007-től 2013-ig tartó új tervezési periódus ki fogja-e szélesíteni a lehetőségeket és javítani fogja-e ezeket a feltételeket: pillanatnyilag lehetséges, hogy a szociális kérdésekkel, illetve regionális és közösségi fejlesztési programokkal foglalkozó NGO-knak jobb lehetőségeik lesznek az Európai Uniótól származó források igénybevételeire, mint amilyenek eddig voltak.

Az NGO-k közvetett állami támogatásainak körébe tartoznak a különféle adónevek, illetékek és járulékok (pl. vagyoadó, jövedelemadó, útdó, fogyasztási adó, áfa, import különadó stb.) terén élvezett kedvezmények és mentességek. Az ilyen fajta támogatások összesített értékének konkrét meghatározása rendkívül nehéz, mivel magának a kormánynak sem állnak rendelkezésére komplex adatok.

Korábban, mielőtt az új adóreform 2004-ben életbelépett, adókedvezmények voltak érvényben a közhasznú célokra tett egyéni és vállalati adományokra vonatkozóan. Ezeket az adományokat – igen tágra értelmezhető szabályozással meghatá-

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

rozott – közhasznú célokra kellett fordítani.²⁶ A szabályok meghatározták az egyéni és vállalati adományok minimális összegét, és előírták azokat a feltételeket, amelyeknek a teljesítésével hozzá lehetett jutni az adókedvezményekhez.²⁷ A kedvezményezettnek körének meghatározása meglehetősen tág és rugalmas volt: az adományokat el lehetett juttatni közintézményekhez, például iskolákhoz, kórházakhoz és helyi önkormányzatokhoz is. Noha az intézmények és szervezetek támogatására ilyen adózási eszközökkel megvalósult motiváció szintje eléggé alacsony volt, ennek az adókedvezményeknek köszönhető haszonnak a motivációs ereje az emberbaráti tevékenységek fejlesztése terén valószínűleg jelentősnek tekinthető. A civil szervezeteknek juttatott pénzádományok összege egyenletesen növekedett évről évre. 2004-ben ezt a rendszert felváltotta egy megnövelt és kiterjesztett százalékarányú adóallokációs rendszer (lásd az adományok és a 2 százalékos adóallokáció összehasonlítását mutató táblázatot az alábbiakban).

Az NGO-k számára juttatott közvetett állami támogatás legfőbb eszköze az 1 százalékos (később 2 százalékos) jövedelemadó-allokációs mechanizmus, melynek bevezetését a magyar példa inspirálta. Ez az allokációs rendszer 2001-ben emelkedett jogerőre, és 2002-től működik a gyakorlatban. Ugyanebben az évben (2002-ben) a lehetőséget kiterjesztették a jogi személyekre is, hogy (a 2003. évben szerzett bevételeik után) 2004-ben fizetendő jövedelemadójuknak ezt a hányadát hasonlóképpen allokálhassák. A 2003-ban bevezetett új adóreform ezt az arányt 2 százalékra növelte mind az egyének, mind a jogi személyek esetében.²⁸

	Az adományokat fogadó bejegyzett NGO-k száma	Az allokált adó teljes összege (egyének + vállalatok)	Az adóallokáció %-os aránya	Az allokációra jogosultak
2002	4 034	101 882 272	1%	Egyének
2003	3 398	97 070 228	1%	Egyének
2004	3 829	845 173 101	2%	Egyének + jogi személyek
2005	5 746	878 392 396	2%	Egyének + jogi személyek
2006	7 084		2%	Egyének + jogi személyek

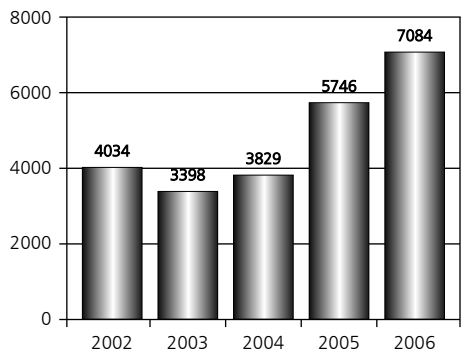
Forrás: A jövedelemadó 2 százalékának elemzése 2004, 2005), Daňové riaditeľstvo SR, Éves költségvetési jelentések 2002–2004 (Kubánová, 2006)

A 2 százalékos adóallokáció az állami támogatás erőteljes eszközévé fejlődött, melynek segítségével a finanszírozás jelentős új forrásai válnak elérhetővé a civil szektor számára. Noha a mechanizmusnak a jótékonyági célú adományozási szokások fejlődésére gyakorolt hatása vitatható,²⁹ annyi egészen bizonyos, hogy ez az intézmény elősegíti a kölcsönös hálózatépítést és kommunikációt az NGO-k, az egyének és a vállalatok között. A szervezetekre nyomás helyeződik, hogy fejlesszék ki saját kommunikációs és forrásteremtő stratégiáikat – ez a nyomás a nagyobb átláthatóság, valamint a profiltisztítás és a megbízhatóság kiépítése irányában hat. A másik oldalon az egyének és a vállalatok érdekelttőbbé válnak a szervezetek tevékenységében és a számukra vonzó, őket érdeklő ügyek támogatásában.

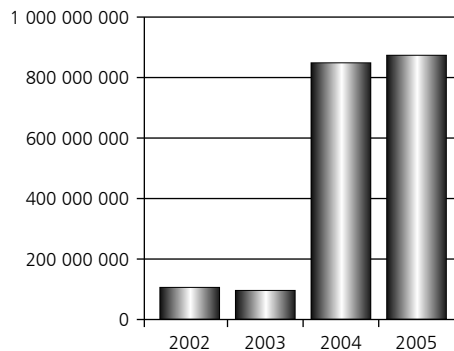
ORSZÁGTANULMÁNYOK ■■

A szlovákiai százalékos adóallokációs mechanizmus áttekintése

A százalékos adóallokációs mechanizmus keretében adományokat fogadó bejegyzett NGO-k száma

Az allokált adóhányad teljes összege (egyének és vállalatok) (szlovák korona)

Forrás: A jövedelemadó 2 százalékának elemzése 2004, 2005), Daňové riaditeľstvo SR, Éves költségvetési jelentések 2002–2004 (Kubánová, 2006)

A kormányzat és a civil társadalom közötti együttműködés javul a fejlesztési célú segélyek terén is. Az NGO-k a kormány partnereivé váltak és létrehoztak egy NGDO platformot, amely a kormány értékes partnere lett az egyes pénzadományok összegyűjtésében, hasonló tevékenységek szervezése terén az elsőbbséget élvező országokban (priority countries), továbbá különféle projektek, valamint a „SlovakAid” elnevezésű hivatalos fejlesztési célú segélyprogram megvalósításában.

Az állami támogatás alapvetően fontos részét alkotja a civil szektor finanszírozásának, és változatos eszközeivel Szlovákiában szinte valamennyi NGO számára lehetőséget ad arra, hogy a rendszer kedvezményezettje legyen. Ami az állami alapokat illeti, ezek felhasználásában a közhasznú célú tevékenységek támogatása fontosabb, mint bizonyos nemkormányzati szervezetek támogatása – azt azonban nehéz megmondani, hogy az állami alapok mekkora része érkezik be végül az NGO-khoz, és mekkora összeg jut a kvázi-NGO-k számára.³⁰ Az évek során az állami támogatás terén bekövetkezett legfontosabb rendszerszintű változás a 2 százalékos (korábban 1 százalékos) adóallokációs mechanizmus bevezetése, majd annak a jogi személyekre való kiterjesztése volt. A belföldi állami alapok fontossága a külföldről elérhető privát alapok csökkenése és a filantróp kultúra Szlovákiában még mindig érezhető gyengeségei következtében ma egyre növekszik és a jövőben is tovább fog növekedni.

A civil társadalom és a gazdaság

Az NGO-k és a gazdasági szféra közötti kölcsönös kapcsolatok fejlesztése terén is igen jelentős kihívások merülnek fel. Úgy tűnik, hogy a fentiekben leírt keretek között a gazdasági szektor „ígéretes” célpontot jelent, amelyhez a nonprofit szerveze-

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

tek bizalommal fordulhatnak, amikor alternatív finanszírozási forrásokat keresnek. A civil szektor és a gazdasági szféra közötti együttműködés különféle formákban valósulhat meg. Ezek a formák – a 2 százalékos mechanizmuson kívül – a tisztán filantróp célokra juttatott adományoktól³¹ a gazdasági érdekektől motivált szponzoráláson keresztül a stratégiai célokkal összefüggő marketing tevékenységekig terjedhetnek.³² A vállalatok filantróp viselkedésével foglalkozó valamennyi tanulmány³³ azt bizonyította, hogy a legnépszerűbb támogatott ügyek a sport, az egészségügy (kórházak), a közösségek támogatása, az oktatás (iskolák), a gyermekek és a fiatalok felkarolása, valamint a szociális gondozás (árvaházak, szociális gondozó intézmények). A legkevésbé népszerű témákat már szintén említettük.³⁴ Ami a stratégiai célokat szolgáló marketing tevékenységet illeti, számos példa van a sikeres együttműködésre a partnerkapcsolatok ilyen formájában is.³⁵ A legkifinomultabb stratégiai együttműködés az NGO-k és a gazdasági szervezetek között (ez utóbbiak közé számítva a közigazgatást is) az Európai Uniótól származó forrásokból finanszírozott programokban valósul meg, elsősorban a helyi és regionális fejlesztés, valamint a társadalmi befogadás elősegítése terén.

Újabban többféle dinamikus fejlemény tapasztalható a gazdasági életben, valamint a gazdasági szereplőknek az NGO-kkal való együttműködésében is, amire a gazdasági szereplőket mindenekelőtt a 2 százalékos vállalati jövedelemadó-hányad allokációjának a lehetősége ösztönzi.

Év	A jogi személyektől származó adományok összege (SKK)	A 2 százalékos vállalati jövedelemadó-allokáció (SKK)	A jogi személyektől származó adóallokáció teljes elérhető összegének felhasználása (%)
1998	374 834 123		
1999	287 855 110		
2000	577 495 014		
2001	742 458 669		
2002	1 371 931 112		
2003	426 692 517		
2004	–	569 256 498	92,71
2005	–	579 393 111	

Mint a táblázatból látható, az allokált vállalati jövedelemadó összege a teljes elérhető összeg 92,71 százalékos, vagyis majdnem teljes kihasználását érte el már az első évben (A jövedelemadó 2 százalékanak elemzése, 2005).³⁶ Ez a tény arra vezetett, hogy a kormány hirtelen felismerje: az állami pénzalapok jelentős része intenzív újraelosztásra kerül, mégpedig állami ellenőrzés nélkül, az állam költségén. Újabban kísérletek történtek a mechanizmus szabályozására, de ezek kudarcot vallottak, és a mechanizmus lényegében változatlan marad, bizonyos továbbfejlesztésekkel.

Az allokációs lehetőségek professzionalizálódásra ösztönözték az NGO-kat. Az üzleti szektort nézve pedig azt a változást idézte elő, hogy elsősorban a nagyvállal-

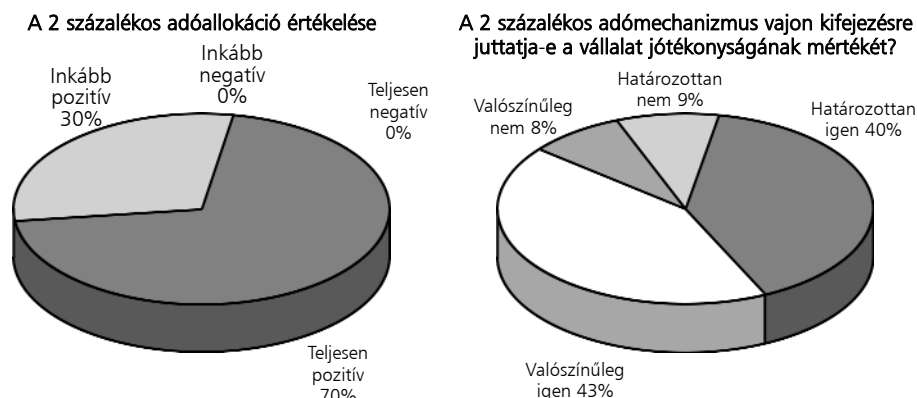
ORSZÁGTANULMÁNYOK ■■

latok az addig a nettó nyereség terhére biztosított adományaik helyett az adóallokáció formáját választották.³⁷ Továbbá a vállalatok felismerik, hogy érdekükben áll létrehozni a saját vállalati alapítványokat vagy nem kormányzati szervezeteiket,³⁸ és adójuk allokálható 2 százalékát ezekhez irányítják. Így a vállalatoknak lehetőségük nyílik arra, hogy ellenőrizni, sőt adminisztrálni is tudják ennek az adóhányadnak a felhasználását.³⁹ Az újabban ily módon létrehozott szervezetek gyakran nélkülözik még a legalapvetőbb ismereteket is a „harmadik” szektorra vonatkozóan, és inkább a gazdasági élet, mintsem a civil társadalmi világ részei. Egyesek közülük más NGO-kra ruházzák át feladataikat, ezáltal a vállalatnak még a külső környezetéből is kihe-lyezve a számára végzett juttatásszervező szolgálataikat.

Néhány vállalat ezt a rendszert eszközként használja fel arra, hogy nyomást gyakoroljon olyan NGO-kra, amelyek érdekeltek az adóból származó támogatás elnyerésében, és ezeket olyan ügyek, programok, sőt reklámcélú szolgáltatások irányába tolják el, amelyeket a szervezetek egyébként nem vállalnának. Ebben a korlátozott forrásokkal jellemezhető helyzetben a szervezetek a gyengébb partner szerepét játsszák, és kompromisszumokat kell kötniük. A vállalatok oldaláról erős nyomás nyilvánul meg a kommunikáció és a reklámakciók finanszírozására az általuk biztosított adóhányadból.⁴⁰

A 2 százalékos adómechanizmus legrosszabb vonása valószínűleg az, hogy a gazdasági életben résztvevő vállalatok és egyes személyek felfogásában átalakítja a filantróp célok értelmezését. Mint korábban említettük, egyes vállalatok a korábban a profitjukból levont adományokat most az adóhányad allokációjával pótolják, és nem meglepő, hogy sok nagyvállalat a viszonylag nagy pénzösszegekben történő allokációt a saját jótékony célú hozzájárulásának tekinti. Ilyen beállításban ezek gyakran úgy tüntetik fel az adóallokációt, mint a vállalat részéről érzett társadalmi felelősség (*corporate social responsibility, CSR*) nagyvonalú megnyilvánulását.

A 2 százalékos adóallokációs mechanizmus értékelése a középkategóriájú vállalatoknál (20–250 alkalmazott) (Az összes válaszadó százalékban minta: 53 vállalat)

Forrás: FOCUS (A jövedelemadó 2 százalékának elemzése, 2005)

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

A közepes méretű vállalatok tekintetében egy újabb tanulmány kimutatta, hogy ezeknek a túlnyomó többsége nagyra értékeli ezt a mechanizmust és megfelelőbbnek, hatékonyabbnak és átláthatóbbnak tekinti, mint az állami költségvetésen keresztül történő újraelosztást. Meglehetősen érdekes, hogy a mechanizmus használatát háromnegyed részük a vállalati filantróp viselkedés kifejeződésének tekinti.⁴¹ Ezzel szemben a válaszadók 66 százaléka úgy nyilatkozott, hogy a 2 százalékos allokációja mellett egyéb szponzori tevékenységet is végeznek, amit megtettek azelőtt is, és ezt a jövőben továbbra is folytatni fogják (A jövedelemadó 2 százalékanak elemzése, 2005). Ami a kisvállalatokat illeti, ezeknek a kétszázalékos adóallokáció felhasználásáról és filantróp viselkedéséről, illetve ennek értékeléséről nehéz bármit is mondani, mert egyáltalán nem állnak rendelkezésre adatok.

A kétszázalékos adóallokáció felhasználása a vállalatok részéről igen élénk vitákat vált ki azt illetően, hogy mennyiben tükrözi a vállalatok társadalmi felelősségvállalását (*corporate social responsibility, CSR*). A társadalmi felelősséget vállaló gazdasági vállalkozások eszméje egyre jobban terjed Szlovákiában is, bár ez a folyamat a szomszédos Lengyelországgal, a Cseh Köztársasággal és Magyarországgal összehasonlítva több éves késésben van. A gazdasági vezetők fórumának létrehozására Szlovákiában csupán 2004-ben történt kezdeményezés, a *Pontis* alapítvány részéről. Magának a fogalomnak az ismertté válása, az úgynevezett „legjobb gyakorlatok” (*best practices*) követése és az irányadó példák – a ma 13 nagyvállalatra épülő vezető iparágak⁴² részvételével – segítenek előmozdítani a gazdasági hatékonyság mellett a társadalmi és szociális részvétel, valamint a környezetvédelmi elkötelezettség eszméinek a terjedését.⁴³ A *Pontis* alapítvány szervezésében 1997 óta ítélik oda a „VIABONA” díjat a vállalati jótékonykodás és a társadalmilag felelős viselkedés terén élenjáró vállalatoknak.⁴⁴ A Donor Fórum kezdeményezésére 2005 óta az új „legnagyobb vállalati adományozók rangsora” értékeli a vállalatok tisztán jótékony célú adományozási gyakorlatát.⁴⁵

A vállalati filantrópia fontossága növekszik: egyre több vállalatra nehezedik nyomás (akár az adóallokációért folyamodók részéről, akár az üzletpolitika, illetve a multinacionális vállalatok esetében a külföldi anyavállalatoktól érkező know-how transzfer révén, vagy egyszerűen azoknak a versenytársaknak a példáján keresztül, akik intenzívebben kezdik a maguk részvételét kommunikálni), hogy megfogalmazzák a saját közösségi részvételi stratégiáikat. Noha az új vállalati alapítványok kialakításának tendenciája erőteljesen érzékelhető, a vállalati adományozás jövőbeli fejlődését nehéz előre megjósolni. Ugyanakkor a kétszázalékos adóallokációs mechanizmus bevezetése, valamint a korábban ezt a folyamatot gátoló adókedvezmények eltörlése segít a kölcsönös együttműködés gyakorlatának kialakulásában és a profittokból származó további adományokhoz vezethet. A vállalatok jótékony célok melletti elkötelezettsége a gazdasági vezető személyiségek személyes erkölcsi kérdésvé válik, sokkal inkább, mint bármikor azelőtt. Van remény arra, hogy a szlovák vállalatok növekvő nyereségessége és a „legjobb gyakorlatok” alkalmazásának szaporodó példái a jövőben az NGO-k intenzívebb támogatásához vezet.

ORSZÁGTANULMÁNYOK ■

A civil szektor és a magánszemélyek

A civil szektor számára alapvető a társadalommal, a lakossággal való együttműködés. A magánszemélyek motivációja, részvétele és támogatása az, ami minden civil részvételi formának a hajtóereje, és ami az NGO-k tevékenységét mozgatja. A közvéleményben növekszik az NGO-kba és általában a civil szektorba vetett bizalom. A Közügyek Intézetének (*Institute for Public Affairs*) egyik újabb tanulmánya azt mutatta, hogy az NGO-król a közvéleményben kialakult kép 65 százalékban pozitív vagy semleges (2006). A mai arányt a 2005. évi 57 százalékról indulva sikerült elérni (Bútorová 2006).

A kölcsönös kapcsolatok mérhetők az egyénektől származó pénzügyi és nem pénzügyi adományok szintjével is. Ez a mutató Szlovákiában hasonló a vállalatoktól származó adományok szintjéhez – pontosabb adatok a a jótékony célú adományokról nem érhetők el. A TNS által készített, 1008 fős reprezentatív felmérése szerint az adózó magánszemélyek 43,7%-a akarja 2006-ban adójának 2%-át felajánlani, közel 40%-uk jelentette ki, hogy nem él a lehetőséggel, és kb. 17% még nem döntött. (*Dve päťiny...*, 2006).

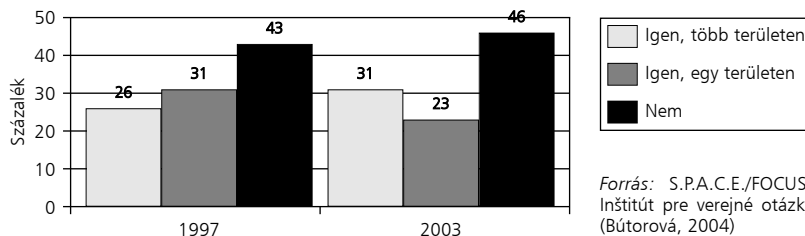
Év	Az egyéni adományok összege (SKK)	Az egyénektől származó 2 százalékos jövedelemadó-allokáció (SKK)	Az egyénektől származó adóallokáció teljes elérhető összegének felhasználása (%)
1998	189 827 804		
1999	193 626 199		
2000	208 660 532		
2001	256 652 514		
2002	338 868 136	101 882 272	36,91
2003	316 059 575	97 070 228	32,43
2004	–	275 916 603	39,44
2005	–	298 999 285	

Forrás: A jövedelemadó 2 százalékának elemzése 2004, 2005)

Ha a kifejezetten az egyházak számára juttatott rendszeres adományokat és a hagyományos vagy eseti jellegű közadakozásokat,⁴⁶ illetve ezeknek a fejlődését vesszük szemügyre, azt mondhatjuk, hogy az egyéni adományozás növekedőben van. A legtöbb támogatás vagy azoknak a helyi NGO-knak⁴⁷ jut, amelyek szoros kapcsolatban állnak az egyéni adományozókkal, vagy pedig azoknak a jól ismert, megbízható és sikeres szervezeteknek, amelyek népszerű és különösen vonzó ügyekkel foglalkoznak.⁴⁸ Ha a jótékony célú adományozás eljárásai könnyebbé és gyorsabbá válnak (pl. SMS útján), továbbá széleskörű nyilvános kampány támogatását élvezik, akkor nagyobb esély lesz növekvő összegek begyűjtésére.⁴⁹ A szlovák Donor Fórum óriási erőfeszítései dacára sem sikerült azonban teljesen megvalósítani a nyílt, automatizált és SMS útján lebonyolítható adakozási gyakorlat kialakítását, amit a

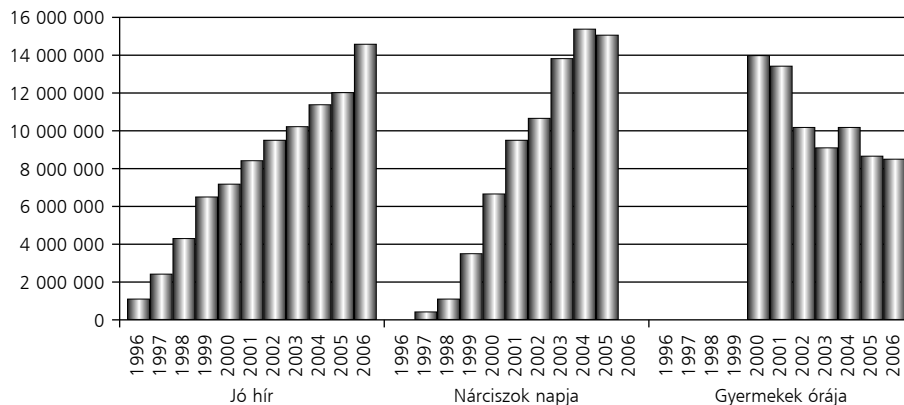
■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

Ön vagy családtagjai hozzájárultak-e valamilyen jótékony célú adakozáshoz a múlt évben?

Forrás: S.P.A.C.E./FOCUS, 1998. március. Inštitút pre verejnú otázky, 2003 november (Bútorová, 2004)

A legnagyobb közadakozások Szlovákiában (SKK)

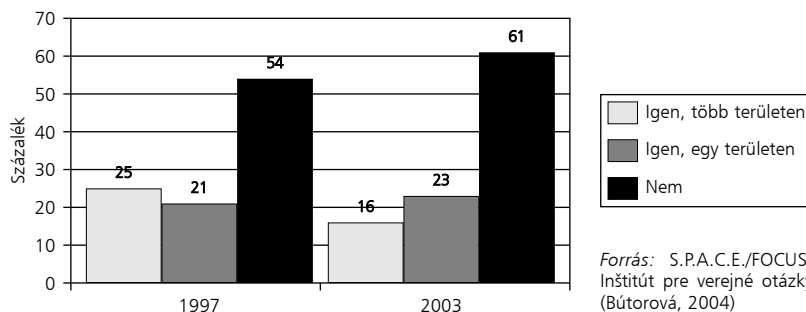
év	Jó hír	Nárciszok napja	Gyermekek órája
1996	1 123 719		
1997	2 441 439	420 000	
1998	4 312 711	1 100 000	
1999	6 501 165	3 534 533	
2000	7 204 838	6 698 579	14 004 112
2001	8 449 168	9 525 383	13 426 406
2002	9 509 187	10 668 495	10 210 515
2003	10 225 266	13 834 925	9 119 338
2004	11 338 451	15 393 102	10 216 122
2005	12 041 970	15 098 579	8 674 520
2006	14 596 011	18 373 517	8 512 919
Össz.:	87 743 925	94 647 113	74 163 932

Forrás: eRko – Hnutie kresťanských spoločností detí, Liga proti rakovine, Nadácia pre deti Slovenska, 2006.

Cseh Donor Fórum licenzzével (*Donors Message Service, DMS*) kezdeményeztek, és ennek az elektronikus úton biztosított adakozási lehetőségnek a gyakorlati bevezetése még mindig várat magára.⁵⁰

ORSZÁGTANULMÁNYOK ■

Részt vett-e Ön bármilyen önkéntes tevékenységben a múlt évben?

Ami a nem pénzügyi jótékony hozzájárulásokat illeti, ezen a téren az önkéntesség jelentős szerepet játszik. Az alábbi számok azt mutatják, hogy az ebben való részvétel szintje inkább csökkenőben van. (Bútorová, 2004).

Az előző években, amikor a harmadik szektor szolgáltatási központja, a SAIA még működött, nyitva volt az önkéntes munkavállalási központ, sőt az országban rendszeresen díjakat ítéltek oda az önkéntes munkavállalás terén fellelhető „legjobb gyakorlatoknak”. Amióta azonban a SAIA központ megszűntette a harmadik szektor számára végzett tevékenységét, nincs olyan szervezet, amely Szlovákiában szisztematikusan elősegítené és gondozná az önkéntes közreműködéseket.

Az egyéni és vállalati adományozók jutalmazásának – a már említett VIA BONA díj mellett, amit a vállalati adakozás és a társadalmi felelősséget vállaló gazdasági vállalkozások jutalmazására létesítettek – régi hagyományai vannak a társadalmi orientációjú NGO-k egyik legnagyobb és legrégebbi ernyőszervezetében, a Szlovák Humanitárius Tanácsban. Ez a tanács 1990 óta „Az év adománya” kitüntető cím odaítélésével elismerést szerez a közvéleményben is a jótékony célú adakozásban példamutató donoroknak.

A civil szektor működésében döntő fontosságú a közéleti részvétel, illetve a közéleti szerep. Az egyéni jótékonyosság potenciálisan egyike a legfontosabb alternatíváknak az NGO-k független finanszírozása terén. A még ezután megteendő út azonban hosszú – a meggyöngyült filantróp kultúra, a gazdasági és társadalmi átalakulások következtében létrejött forráshiány és a „fekete bárányoknak” az egész szektort beárnyékoló rossz példái miatt még mindig sok akadály áll az intenzívebb fejlődés útjában. Ezzel szemben azonban vannak fellelhető pozitív gyakorlatok is. Továbbra is legális választási lehetőség marad – legalábbis a tevékenységük végzéséhez szükséges független alapok egy részének biztosításához – az NGO-k számára való egyéni adakozás, ám ez időnként nagyon sok energiát igényel és költséges.⁵¹ Az adományokra korábban érvényben volt adókedvezmények eltörlése az egyéni adakozás visszaesését vonta magával. Ennek következményeit – különös tekintettel az egyéni két százalékos adóallokáció bevezetésére – még tovább kell elemezni, bár elérhető adatok híján ezt a feladatot nehéz végrehajtani. Mégis előre megjósolható, hogy ennek fontossága és részaránya a jövőben valószínűleg ismét fokozatosan növekedni fog.

■ ■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

Konklúzió

A civil szektor számára túlnyomórészt külföldi forrásokból juttatott pénzügyi támogatás, ami az 1990-es években Szlovákia sajátságos politikai helyzetének köszönhetően különösen nagyvonalú volt, vitathatatlan értékű hozzájárulásai mellett bizonyos hátrányokkal is járt. Nem hozott létre egészséges környezetet a szektorban: egyes szervezetek hozzászórtak a források kényelmes elérhetőségéhez, és nem kényszerültek alternatív megoldások keresésére tevékenységük változatos forrásokból történő finanszírozásához. A mai helyzetben ezeknek a pénzalapoknak a drámai hiánya és a többforrású finanszírozás iránti szükséglet bizonyos civil szervezeti tevékenységek csökkenéséhez, az alkalmazottak elbocsátásához, önkéntes formákká való átalakulásokhoz, valamint egyes szervezetek összeolvadásához vagy megszűnéséhez vezetett. Ez főleg azt a különösen veszélyeztetett csoportot érinti, amelyhez a „watch dog” típusú, az érdekvédelmi szervezeteket és az úgynevezett agytrösztöket sorolhatjuk, miközben a más fajta programokra orientált szervezetek továbbra is képesek biztosítani a működésükhöz elegendő külső pénzügyi támogatást. Az NGO-knak ma és a jövőben jobban kell támaszkodniuk saját kapacitásaikra, új kezdeményezésekkel kell előállniuk, új forrásokat kell találniuk és emelniük kell munkájuk professzionális színvonalát, kiépítve saját „márkanévüket” és tovább fokozva tevékenységeik átláthatóságát és megbízhatóságát. A másik oldalon a kétszázalékos adóallokációs mechanizmus révén könnyen és kényelmesen elérhető nagy mennyiségű közpénzek beáramlása a szektorba azt eredményezi, hogy gyors ütemben új szervezetek bukkannak fel. Ezek közül sokak létezésének valódi oka megkérdőjelezhető, és a mechanizmus valószínűleg bizonyos módosításokra fog szorulni.

A változó környezet a régióban – különösen a külső források elérhetősége tekintetében – a Szlovákiában ma bevezetésre kerülő dinamikus társadalmi-gazdasági reformokkal együtt komoly változásokat idéz elő az ország civil szektorában. A szektor egyik legnagyobb problémája azonban továbbra is a finanszírozás marad. Az ebben a szférában megnyilvánuló főbb kihívások köre Szlovákiában magában foglalja a külföldi pénzalapok kiváltásához elégséges belföldi alternatívák keresését, a finanszírozás újszerű módozatainak kifejlesztését, az állami források és az Európai Uniótól származó alapok növekvő fontosságát, az újabban bevezetett szisztematikus adóügyi változások és az adóallokációs mechanizmus hatásait, valamint a belföldi alapítványok hosszú távú megerősítését, a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának és filantróp szellemének fejlesztését, a szektorközi együttműködés elmélyítését, és végül a partnerkapcsolatok és az önfinszírozás lehetőség szerinti fejlesztését is.

A szektor finanszírozásának problémái részben abból a tényből következnek, hogy a szektor működésének általános környezeti feltételei és különösen a kormánnyal különösen a kormánnyal való viszonya még mindig nem nyílt vita tárgya: a problémák egyrészt nincsenek világosan meghatározva, másrészt nincs általános egyetértés kezelésükre. A civil szektor és annak fejlődése iránt a hivatalos állami szervek és a politika részéről megnyilvánuló érdeklődés csupán marginálisnak tekinthe-

ORSZÁGTANULMÁNYOK ■■

tő, és a szektor az utóbbi időben végbemenő robusztus átalakulások árnyékában maradt. A civil szektor társadalmi szerepének újra-meghatározása – fejlesztésének lehetséges koncepcióival és a vele, illetve a közérdekű tevékenységgel kapcsolatban uralkodó hivatalos jogi felfogással, valamint a közvélemény szemében elért megbízhatóságának folyamatos továbbépítésével együtt – a következő években is kritikus fontosságú kihívásként fog szerepelni a társadalmi viták napirendjén.

Irodalom

- 2% of the corporate income tax. Quantitative representative survey on a sample of 53 medium sized companies.* Bratislava: Focus, Centre for Social and Marketing Analysis for the Children of Slovakia Foundation, 2005
- Analysis of the 2% income tax in 2004.* Bratislava: 1. SNSC for Children of Slovakia Foundation, 2005
- Dve päťtiny daňovníkov chce darovať 2% z dane MVO. Bratislava: SITA, Denník SME, 11. 4. 2006.
- Belejová, M.: *Súčasný stav financovania mimovládnych organizácií zo štátnych zdrojov na Slovensku.* Bratislava, SAIA-SCTS 2000.
- Bútorová, Z.: *Ako mimovládne organizácie vníma verejnosť?* Draft from the project "Unfinished Business". Bratislava: Nadácia Ekopolis, IVO, SGI 2006.
- Bútorová, Z.: *Mimovládne organizácie a dobročinnosť vo svetle verejnej mienky.* In: Majchrák, J. – Strečanský, B.–Bútorová, M. (szerk.): *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu.* Bratislava: IVO 2004.
- Davis, L. – Etchart, N.: *Profits for Nonprofits.* Santiago, Chile, NESST 1999.
- Kubánová, M.–Orth, M.–Molnárová, M.–Čajková, K.: *Financovanie mimovládnych organizácií z verejných zdrojov Slovenskej republiky a Európskej únie.* Draft from the project "Unfinished Business". Bratislava: Nadácia Ekopolis, IVO, SGI 2006.
- Marček, E.: *Financovanie neziskového sektora po roku 1989.* In: Majchrák, J.–Strečanský, B.–Bútorová, M. (szerk.): *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu.* Bratislava: IVO 2004.

Jegyzetek

- 1 Ezt az adókulcsot az egyéni és a vállalati jövedelemadó terén egyaránt bevezették, az egységes általános forgalmi adóval együtt: mindkét adókulcs 19 százalék.
- 2 Az NGO-k számára juttatott adományok, valamint az iskolák, kórházak, helyi kormányzati testületek stb. számára juttatott összegeket korábban le lehetett vonni az adóalapból. E kérdés további kifejtését lásd később a szövegben.
- 3 Egy EUR = kb. 38 SKK
- 4 A cseh belföldi alapítványok tőkésítése az országos vagyon privatizációjából folytatódik (Alapítványi Beruházási Alap), és hasonló funkciót tölt be Magyarországon az Országos Civil Alap is. A szlovák NGO-k megpróbálták követni a cseh példát és hasonló jogi környezet létrehozását javasolták az alapítványok tőkésítéséhez, de ezt a parlament végül elutasította.
- 5 Ezek a következők: Modrá Torysa, Prešov, Veľký Šariš, Bratislava, Bardejov, Liptov, Zdravé Mesto, Trenčín CF, Nitra CF, Malokarpatská CF REVIA.
- 6 *Rendes tagok:* Kárpáti Alapítvány, a Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány, Nyílt Társadalom Alapítvány, Pontis Alapítvány, Szlovákia Gyermekai Alapítvány, Közép- és Kelet-európai és Regionális Környezeti Központ, Szlovákia Országihivatala, Szlovák Humanitárius Tanács, Alapítvány-központ a Kor-

■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

- társ Művészetekért, Intenda Alapítvány, Szlovák–Cseh Nők Alapítvány/Pénzalap. *Társult tagok:* Socia Alapítvány, Az Egyesült Államok Német Marshall-terv Alapja, Charles Stewart Mott Alapítvány, az Európai Bizottság Képviselője a Szlovák Köztársaságban, a Holland Királyság Nagykövetsége a Szlovák Köztársaságban, Sasakawa Békealapítvány, az Egyházak Ökumenikus Tanácsa a Szlovák Köztársaságban, Egészséges Város Közösségi Alapítvány, Közép- és Kelet-európai Civil Társadalmi Tröszt. A Donorok Fórumának *tiszteletbeli tagjai:* Clare Brooks, Jan Erik Surotchak, Filip Vagač, Krystyna Wolniakowski, Tamás Scsaurszki.
- 7 Ezt a Socia Alapítvány, az Ekopolis Alapítvány és a Szlovákia Gyermekei Alapítvány kezdeményezte.
 - 8 A lottó bevételeinek 60 százalékát jótékony célokra fordították (ez az arány később 50 százalékra csökkent).
 - 9 Az önfinszírozás jól ismert példái közé tartoznak például a következők: VYDRA, STOKA Színház, TRUC SPHÉRIQUE, MAJÁK (világítótorony), Energiaközpont stb.
 - 10 A szervezet központja Budapesten és Santiago de Chilében van. A NESsT közép-európai és latin-amerikai országokban működik, és komplex képzést, szakmai tanácsadást, tréningeket és vállalkozási pénzalapokat nyújt az NGO-k leendő társadalmi vállalkozásai számára.
 - 11 A pénzalapot a Tatra vagyonkezelési cég kezeli, egy NGO minimális belépési beruházási hozzájárulása az alaphoz 100 ezer SKK. 2003 szeptemberében 45 NGO eszközölt beruházásokat a CharitySet Alapba, összesen körülbelül 95 millió SKK értékben. A beruházások megtérülési aránya az Alap megnyitásától 2004 január 31-ig 7,4 százalékos volt.
 - 12 A vita azok között alakult ki akik a javaslatot a civil szektor szisztematizálásának és leegyszerűsítésének az eszközeként fogták fel szemben azokkal akik azt túlságosan megkötőnek és korlátozóknak tekintették. A javaslatot egyes jogi szakemberek is bírálták.
 - 13 2006 márciusában
 - 14 A közigazgatás és a helyi civil társadalmi szervezetek közötti együttműködés formái elsősorban olyan területeken alakultak ki, mint a szociális szolgáltatások, a gyermekek és az ifjúság felkarolása, a kábítószer-fogyasztás megelőzése stb.
 - 15 2004. decembere és 2006 áprilisa között a tanács nem tartott ülést, és semmiféle tevékenységet nem folytatott.
 - 16 Ez jól látható volt, amikor lehetővé vált a 2 százalékos vállalati jövedelemadó-allokáció, és a teljes összeg majdnem 94 százalékát az első évben ténylegesen allokálták. A kormány hirtelen megpróbálta korlátozni a mechanizmust oly módon, hogy limitálta az allokálható minimális és maximális összegeket. Ezek a törekvések azonban végül kudarcot vallottak, és a mechanizmus végül még egyszerűsödött is.
 - 17 A közhasznú célokat sokféleképpen határozzák meg, s ezeknek a meghatározásoknak a konkrét alkalmazásai az egyes törvényektől és jogszabályoktól, vagy az egyes minisztériumok rendelkezéseitől függenek.
 - 18 Az utóbbiak közül fontos megemlíteni a Norvég Pénzügyi Mechanizmust (Norwegian Financial Mechanism), az Európai Gazdasági Térség Pénzügyi Mechanizmusát (Financial Mechanism of the European Economic Area), és a Svájci Pénzügyi Mechanizmust (Swiss Financial Mechanism).
 - 19 A Szlovák Köztársaság állami költségvetésének 642001. számú (korábban 64201. sz.) tétele.
 - 20 Például: Önkéntes Tűzvédelmi Szervezet, Antifasiszta Harcosok Szlovák Egyesülete, Szlovákiai Politikai Foglyok Szövetsége, Az Emberi Jogok Országos Központja, Szlovák Vöröskereszt, Szlovák Katolikus Jótékonyági Egyesület stb.
 - 21 A szubvenciók mennyisége ebben a két választási évben érdekes növekedést mutat, ami majdnem egyharmadnyi értéket ér el. Ezt a tényt valószínűleg annak a különleges politikai helyzetnek a figyelembevételével kell értékelni, amely Szlovákiában a múltban fennállt.
 - 22 Ezt a növekedést – az országnak a NATO-hoz való csatlakozását és az Európai Unióba való belépését megelőző időszakban – valószínűleg az NGO-k bevonásával folytatott kampányok magasabb költségei okozták.
 - 23 Például a Drogellenes Állami Alap és a Környezeti Alap.
 - 24 Amióta 2005-ben bevezették az új szerencsejáték-törvényt, a nyereséget nem kötelező többé a sporttevékenységek vagy az NGO-k támogatására fordítani – ezek az állami költségvetés közvetlen bevételeivé válnak és újraelosztásuk a kormány évente meghozott politikai döntésein alapuló mechanizmusokon keresztül történik.
 - 25 Ez az alap nem működött megfelelően és hatékonyan, az adminisztrációs és bürokratikus eljárások túlságosan lassúak voltak és a pénzt nem térítették vissza a szervezeteknek még hónapokkal azután sem, hogy a projektek megvalósítása befejeződött.
 - 26 Tudományos, oktatási, kulturális, tűzvédelmi, ifjúsági, állatvédelmi, szociális, egészségügyi, környezetvédelmi, humanitárius, jótékonyági, vallási vagy sportcélú tevékenységek finanszírozása.

ORSZÁGTANULMÁNYOK ■■

- 27 Az adományok minimális összegét az egyének esetében legalább 500 SKK-ban, a vállalatok és jogi személyek esetében pedig 2000 SKK-ban határozták meg. Adóalapjukat az egyének maximum 10, a vállalatok és jogi személyek pedig maximum 2 százalékkal csökkenthették. Erre a 2003. év végéig volt lehetőség.
- 28 A jogi személyeknek tehát megvolt a lehetőségük arra, hogy első ízben 2004-ben a 2003. évi jövedelmük után fizetendő adójuk 2 százalékát ezekre a célokra fordíthassák. Ez a módosítás ugyanakkor egyszerűsítette az allokációs eljárást.
- 29 Elsősorban számos vállalat használta fel ezt a mechanizmust arra, hogy a nettó nyereségéből származó korábbi adományait így juttassa el a civil szektor támogatására: így ezeknek az összegeknek az általuk kívánt célokra fordítása, amelyek egyébként adó formájában az állami költségvetésbe jutnának, részükről csupán igen csekély energiárfordítást igényel.
- 30 Ez különösen a 2 százalékos allokációs támogatás esetében érezhető – számos közintézmény (pl. iskolák, egyetemek, kórházak, sőt közigazgatási hatóságok, köztük önkormányzatok és helyi hatóságok stb.) létrehozták saját civil szervezeteiket abból a célból, hogy jogosultak legyenek a támogatásnak erre a fajtájára.
- 31 Mivel erre vonatkozóan hiányzanak a friss adatok, csupán becslésekre támaszkodhatunk.
- 32 A gazdasági és a civil szféra stratégiai partnerségének egyik formájában egy NGO a nevét vagy elismertségét valamely kereskedelmi terméknek vagy szolgáltatásnak kölcsönözheti, például valamilyen logo formájában (ezzel versenyelőnyhöz juttatva az adott vállalatot), viszonzásként pedig valamilyen százalékos arányban részesül a termék értékesítéséből származó jövedelemből, s emellett nagyobb ismertségre tesz szert, előmozdítva azt az ügyet, amellyel foglalkozik.
- 33 Az Európai Kulturális Alapítvány Szlovák Bizottsága (*Slovak Committee of the European Cultural Foundation*) (1996), az Elme és Érzés Alapítvány (*Mind and Emotion Foundation*) (1997), a Civil Társadalomért Alapítvány (*Foundation for the Civil Society*) (1999), a Szlovák Ifjúsági Tetterő – Ifjúság a Jövőért (*Junior Achievement Slovensko – Youth for Future*) (2002), PANET (2002), a Közügyek Intézete (*Institute for Public Affairs*) (2003–2004).
- 34 Emberi jogok, környezetvédelem, cigány kérdés.
- 35 Például: *Danone* termékek a gyermekek és az árvízkarosultak támogatására, *Rama* termékek az iskolák számítógépekkel való ellátásának finanszírozására, *Rajo* tejtermékek az alternatív családok helyzetének javítására tejtermékekkel, a *Jednata* kiskereskedelmi lánc hozzájárulása az iskolák sportfelszerelésekkel való ellátásához stb.
- 36 Érdekes, hogy ennek az összegnek egy jelentős részét (a vállalatok által összesen allokált 569 256 498 SKK-ból 109 700 784 SKK-t) az SPP alapítvány kapta – ezt a vállalati alapítványt az ország egyik legnagyobb vállalata, az SPP gázzolgáltató vállalat hozta létre. (A jövedelemadó 2 százalékának elemzése, 2005)
- 37 Ez kényelmes számukra – szinte semmibe sem kerül nekik, csupán meg kell határozniuk azokat a célokat, amelyekre a pénzt fordítani kívánják, továbbá megfelelő partnert kell találniuk és ki kell tölteniük egy adóívet.
- 38 Például: VUB alapítvány, Slovenská sporiteľňa Alapítvány, US Steel Alapítvány Košice, Orange Account, Jednota COOP Alapítvány stb.
- 39 Egyes esetekben igen kérdéses, hogy az adóhányadot hogyan költik el, és az milyen célok elérésének a finanszírozását segíti. Máris vannak legalábbis bizonyos feltételezések (ha nem is kifejezetten gyanúsítások), melyek szerint egyes vállalatok a saját NGO-ikat arra használják fel, hogy nyugdíjba vonult vagy még aktív alkalmazottaiknak és azok családjainak a támogatására kifejlesszék saját szociális jóléti programjaikat. Ilyen módon az állami pénz – az adó egy része – privát célok megvalósítását segíti elő, és a közhasznú célokra fordítandó allokáció felhasználása elmarad.
- 40 Az NGO-k nyomás alatt állnak, hogy olyan „reklámügynökségekké” váljanak, amelyek összehasonlíthatatlanul alacsonyabb áron vehető igénybe, mint amit a szabályos reklámügynökségek számítanának fel szolgálataikért.
- 41 A kutatók ezt annak az érzésnek tulajdonítják, hogy ez a megoldás a vállalat részéről – a megfelelő adóív kitöltésekor – igényel némi aktivitást, és ez önmagában is arra ösztönzi a vállalatot, hogy megtegye a saját hozzájárulását a számára fontos ügyek előre viteléhez.
- 42 A gazdasági vezetők fórumának tagjai: Citibank (Slovensko), a. s., Hewlett Packard Slovakia, s.r.o., Orange Slovensko, a. s., Pfizer Luxembourg SARL o.z., Philip Morris Slovakia, s.r.o., Provident Financial, s.r.o., Slovak Telekom, a. s., Tesco Stores SR, a. s., T-Mobile Slovensko, a. s., Všeobecná úverová banka, a. s., Západoslovenská energetika, a. s., U. S. Steel Košice, s.r.o., Východoslovenská energetika, a. s.
- 43 A társadalmilag felelős gazdasági vállalatokról (*Socially Responsible Businesses*) szóló első szlovák nyelvű publikáció csak 2005-ben jelent meg. Különböző egyéb tevékenységek (szemináriumok, mun-

■ ■ ORSZÁGTANULMÁNYOK

- kaértekezletek, éves konferenciák, felmérésekről készített beszámolók, tanulmányok stb.) is segítik a koncepció térnyerését.
- 44 Ezt a díjat 1998-ban kezdeményezte az akkori Civil Társadalmi Alapítvány, és azóta – a 2000. és 2001. évek kivételével – folyamatosan kiosztják. A fődíjat eddig a következő vállalatok nyerték el: Chemosvit, Kopa, ING Group, U. S. Steel Košice, Orange Slovensko, Agentúra Manna.
 - 45 Ezeket az adományokat elkülönítették a vállalat jövedelemadó-allokációtól. A legnagyobb vállalati adományozónak a Siemens, s.r.o. vállalatot nyilvánították, ezt követi az SHP Hamanec, a. s., és a TIPOS a. s. Nemzeti Lottó Vállalat.
 - 46 Szükséghelyzetek, katasztrófák és emberbaráti (*human relief*) akciók esetében.
 - 47 Például közösségi alapítványok vagy közösségi szervezetek.
 - 48 Például a gyermekek és az ifjúság felkarolása, a rákelleni küzdelem és általában az egészségügy támogatása, továbbá a karácsonyi időszakban a harmadik világba irányuló segélyek.
 - 49 Szlovákiában tapasztalható volt ez a fejlődés az ázsiai cunami vagy a Magas-Tátrát sújtó szélvihar okozta katasztrófa esetében, sőt akár az olyan hagyományos közadakozások alkalmából is, mint pl. a „Gyermekek Órája” (Szlovákia Gyermekei Alapítvány) vagy a Nárciszok Napja (Daffodils Day, Rákellenes Liga).
 - 50 A közadakozások szervezőinek eddig minden egyes adománygyűjtés előtt *ad hoc* alapon egyezkedniük kellett mindkét szlovák mobiltelefon-szolgáltatóval. A DMS fenntartana egy speciális számot az „SMS adományok” számára, a Donorok Fóruma pedig egyedi kódokat és szövegeket biztosítana az NGO-k szélesebb körének is, hogy ne kelljen többé egyénileg egyezkedniük a szolgáltatókkal.
 - 51 Elsősorban a nyilvánosság figyelmének felkeltése, a kommunikáció, az önkéntes részvétel stb. terén.